

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

ГАРМОНІЯ ТА
ПОЛІФОНІЯ

для бакалаврів спеціальності
025 Музичне мистецтво

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка**

Кафедра мистецьких дисциплін

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни**

ГАРМОНІЯ ТА ПОЛІФОНІЯ

**для бакалаврів спеціальності
025 Музичне мистецтво**

ЧЕРНІГІВ – 2023

УДК 378.147.091.33-027.22:781.4(072)

Г20

Рецензенти: **Мартинюк Тетяна Володимирівна,**
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри музичного мистецтва
і методик навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Кондратенко Ірина Анатоліївна
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Укладач: **Грицун Юлія Миколаївна,**
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
мистецьких дисциплін Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Г20 **Гармонія та поліфонія.** Методичні рекомендації до
практичних занять та самостійної роботи для бакалаврів
спеціальності 025 Музичне мистецтво / Укл. : Грицун Ю. М.
Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2023. 52 с.

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
(Протокол № 6 від 28.02.2023 р.)*

© Ю.М.Грицун, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
-----------------	---

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГАРМОНІЯ ТА ПОЛІФОНІЯ»	7
---	---

Тематичний план навчальної дисципліни «Гармонія та поліфонія»	7
Структура навчальної дисципліни	11
Методи поточного та підсумкового контролю	13

ТЕМАТИКА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	14
--	----

Змістовий модуль 1. Основні поняття теоретичного курсу гармонії. Тризвуки. Принципи гармонізації мелодії та басу. Каденції. Секстакорди	
Тема 1. Вступ у теоретичний курс гармонії. Акорди. Види акордів. Тризвуки	14
Тема 2. Гармонізація мелодії тризвуками I, IV, V ступенів. Гармонізація басу	17
Тема 3. Каденції. Квартсекстакорди. Кадансовий квартсекстакорд.	18
Тема 4. Секстакорди.....	20

Змістовий модуль 2. Септакорди головних ступенів. Секвенції. Відхилення. Модуляція	
Тема 5. Домінантсептакорд (D ₇). Обернення D ₇	22
Тема 6. Ввідні септакорди (VII ₇ , II ₇)	24
Тема 7. Секвенції.....	26
Тема 8. Відхилення і модуляції	29

Змістовий модуль 3.
Основні поняття теоретичного курсу поліфонії.
Монодія. Двоголосся

Тема 9. Історичні періоди розвитку поліфонії.....	31
Тема 10. Строгий та вільний стиль поліфонії. Монодія	33
Тема 11. Види контрапункту. Простий двоголосний контрапункт у строгому стилі.....	35
Тема 12. Складний двоголосний контрапункт у строгому стилі. Вільний стиль.....	37
Тема 13. Імітація. Імітація у двоголоссі. Канон	39

Змістовий модуль 4.

Триголосся. Будова фуги	41
Тема 14. Простий та складний контрапункт у триголоссі. Імітація у триголоссі	41
Тема 15. Поліфонічні форми. Фуга. Експозиція фуги.....	43
Тема 16. Середня та заключна частини фуги.....	45

ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ	47
-------------------------------------	----

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	49
--------------------------------	----

ДОДАТОК. Орієнтовний перелік творів для розгляду	51
--	----

ПЕРЕДМОВА

Програма вивчення навчальної дисципліни «Гармонія та поліфонія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму підготовки 025 Музичне мистецтво.

Мета навчальної дисципліни: вивчити музично-теоретичний матеріал з гармонії та поліфонії з використанням його на практиці, визначати ладово-функціональної якості на зразках музичних творів українських та зарубіжних композиторів минулого та сьогодення, вивчити розвиток і трансформування поліфонічних форм з епохи середньовіччя до сучасності, використання їх у композиторській практиці митцями ХХІ ст.

Завдання курсу:

- ознайомити студентів з термінологією музичного мистецтва;
- сформувати системні, повні знання в обсязі навчальної програми та використовувати їх у подальшій музично-педагогічній діяльності;
- аналізувати тонально-гармонічний розвиток музичного твору;
- аналізувати та будувати гармонічні послідовності з використанням модуляцій та відхилень;
- ознайомити з поліфонічними основними закономірностями в структурі поліфонічних творів;
- ознайомити з новими теоретичними розробками в гармонічній та поліфонічній галузях для поглиблення знань і використанням у подальшій педагогічній діяльності;
- сформувати у студентів готовність практично використовувати теоретичні знання: створювати мелодії різних стилів, користуватися основами контрапункту строгого та вільного стилів, сприяти володінню навичками гармонізації мелодії та басу;
- навчити студентів здійснювати тональний, ладово-гармонічний та поліфонічний аналіз музичних творів або їх частин.

Після закінчення курсу студенти повинні *знати*:

- основи гармонії та поліфонії, музичну термінологію;
- поліфонічні основні закономірності в структурі поліфонічних творів;
- системні, повні знання в обсязі навчальної програми та використовувати їх у подальшій музично-педагогічній діяльності;
- нові теоретичні розробками в гармонічній та поліфонічній галузях для подальшого поглиблення знань і використання у подальшій педагогічній та виконавській діяльності

вміти:

- мати виконавську надійність (самооцінку, самоконтроль, саморегуляцію);
- виявляти здатність до самоактуалізації, саморозвитку та самокорекції у процесі музично-педагогічної та виконавської діяльності;
- користуватися теоретичним матеріалом для подальшого використання в педагогічній та виконавській практиці;
- практично використовувати теоретичні знання: гармонізувати мелодії, користуватися основами контрапункту строгого та вільного стилів, вміння писати імітації строгого та вільного стилів, написати фугу;
- здійснювати музичний аналіз творів

Викладання дисципліни «Гармонія та поліфонія» передбачає лекції та практичні заняття, які забезпечують формування професійних компетентностей у сфері роботи зі студентами з використанням у класі основного музичного інструменту. Важлива роль відводиться самостійній підготовці бакалаврів, в ході якої опрацьовується додаткова література. Пропонується виконання самостійних завдань та аналіз музичний творів для активізації самостійності та творчої ініціативності студентів.

Дані методичні рекомендації призначені для підготовки до практичних занять та самостійної роботи бакалаврів з дисципліни «Гармонія та поліфонія», що сприятимуть більш ґрунтовному вивченню курсу.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГАРМОНІЯ ТА ПОЛІФОНІЯ»

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГАРМОНІЯ ТА ПОЛІФОНІЯ»

*Змістовий модуль 1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРЕТИЧНОГО
КУРСУ ГАРМОНІЇ. ТРИЗВУКИ. ПРИНЦИПИ ГАРМОНІЗАЦІЇ
МЕЛОДІЇ ТА БАСУ. КАДЕНЦІЇ. СЕКСТАКОРДИ*

*Тема 1. Вступ у теоретичний курс гармонії. Акорди.
Види акордів. Тризвуки.*

Види акордів. Назви звуків акорду. Обернення акордів. Чотириголосний склад. Неакордові звуки. Мелодичне положення тризвуку. Переміщення. Розташування тризвуку. Співвідношення акордів. Способи сполучення тризвуків. Голосоведіння.

*Тема 2. Гармонізація мелодії тризвуками I, IV, V ступенів.
Гармонізація басу.*

Правила гармонізації мелодії. Гармонічні звороти. Логіка функціонального руху. Правила гармонізації басу.

Тема 3. Каденції. Квартсектакорди. Кадансовий квартсектакорд.

Каданс. Класифікація кадансів: повні та неповні каданси; досконалі та недосконалі; автентичні та плагальні; прості та складні. Квартсектакорди – значення в музиці. Види квартсектакордів: кадансовий квартсектакорд, прохідні та допоміжні квартсектакорди. Кадансовий квартсектакорд: приготування, розв'язання. Тризвук VI ступеня в каденції: розташування, подвоювання терцієвого тону у звороті V-VI.

Тема 4. Сектакорди.

Сектакорди головних тризвуків. Способи розташування сектакордів. Переміщення сектакорду. Сполучення тризвуку і сектакорду, сполучення сектакорду і тризвуку, сполучення двох сектакордів кварто-квінтового та секундового співвідношення. Сполучення двох сектакордів терцієвого сполучення.

Змістовий модуль 2. СЕПТАКОРДИ ГОЛОВНИХ СТУПЕНІВ. СЕКВЕНЦІЇ. ВІДХИЛЕННЯ. МОДУЛЯЦІЯ

Тема 1. Домінантсептакорд (D₇). Обернення D₇.

Будова D₇. Використання, застосування. Приготування D₇. Розв'язання D₇. Обернення D₇: структура, переміщення, приготування, розв'язання обернень D₇.

Тема 2. Ввідні септакорди (VII₇, II₇).

Септакорд VII ступеню. Структура. Використання, застосування. Приготування. Два види розв'язання (безпосередньо у тоніку та через D₇ та його обернення). Септакорд II ступеню. Структура. Використання, застосування. Приготування. Два види розв'язання (безпосередньо у тоніку та через D₇ та його обернення).

Тема 3. Секвенції.

Секвенції діатонічні та модулюючі. Класифікація секвенцій. Визначення секвенцій у музичних прикладах.

Тема 4. Відхилення і модуляції.

Ступені спорідненості тональностей. Перший ступінь спорідненості тональностей. Відхилення, модуляції – застосування. Основні види модуляцій. Визначення відхилень і модуляцій у музичних прикладах.

Змістовий модуль 3. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ ПОЛІФОНІЇ. МОНОДІЯ. ДВОГОЛОСНЯ

Тема 1. Історичні періоди розвитку поліфонії.

Історичні періоди розвитку поліфонії: середньовіччя (раннеполіфонічний, Ars antique, Ars nova), епоха Відродження, епоха Бароко, епоха Класицизму, епоха Романтизму, поліфонія ХХ-ХХІ ст.). Представники композиторських шкіл. Формування основних поліфонічних жанрів. Аналіз поліфонічного розвитку у музичних творах.

Тема 2. Строгий та вільний стиль поліфонії. Монодія.

Мелодика як складова частина поліфонічного багатоголосся. Основні закономірності будови мелодії у строгому та вільному стилях. Застосування плавних поступових ходів та стрибків. Характер метрики: неквадратність, ритмічні закономірності.

Тема 3. Види контрапункту. Простий двоголосний контрапункт у строгому стилі.

Види контрапункту. Основний принцип контрапунктування голосів – єдність голосів, контраст голосів. Простий контрапункт у двоголоссі. Класифікація інтервалів (консонанси та дисонанси у простому двоголосному контрапункті). Позначення інтервалів за системою С. І. Танєєва. Застосування дисонансів. Основні прийоми будування простого контрапункту у двоголоссі.

Тема 4. Складний двоголосний контрапункт у строгому стилі. Вільний стиль.

Складний контрапункт у двоголоссі. Класифікація: вертикально-рухомий, горизонтально-рухомий, подвійно-рухомий. Показник вертикально-рухомого контрапункту (Jv). Двоголосся вільного стилю.

Тема 5. Імітація. Імітація у двоголоссі. Канон.

Імітація – загальні відомості. Будова імітації. Риспоста. Пропоста. Основні види. Імітація у двоголоссі. Канонічна імітація. Нескінченний канон. Канонічні секвенції.

Змістовий модуль 4. ТРИГОЛОСНЯ. БУДОВА ФУГИ

Тема 1. Простий та складний контрапункт у триголоссі. Імітація у триголоссі.

Простий та складний триголосний контрапункт – загальна характеристика. Перехрещування голосів. Правила затримання. Подвійні затримання. Триголосся вільного стилю. Імітація у триголоссі. Проста імітація. Канонічні імітації. Шість варіантів вступу голосів.

Тема 2. Поліфонічні форми. Фуга. Експозиція фуги.

Визначення фуги. Еволюція форми. Будова фуги. Тема та її значення. Контрастні та однорідні теми. Тонально-гармонічні особливості. Відповідь. Протискладнення. Експозиція. Порядок вступів голосів. Інтермедія.

Тема 3. Середня та заключна частини фуги.

Розвиваюча частина фуги. Інтонаційні та гармонічні особливості розвитку. Тональні плани середніх частин. Заключна частина, тонально-гармонічні особливості репризи. Аналіз подвійних, потрійних та ще більшому числі тем фуг.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма					заочна форма						
	усього	у тому числі				усього	у тому числі					
		л	п	лаб.	інд.		с.р.	л	п	лаб.	інд.	с.р.
Змістовий модуль 1.												
Основні поняття теоретичного курсу гармонії. Тризвуки. Принципи гармонізації мелодії та басу. Каденції. Секстакорди.												
Тема 1. Вступ. Основні функції акордів. Тризвуки. Чотириголосний склад.	8	2	-			6	8	2	-			6
Тема 2. Гармонізація мелодії тризвуками I, IV, V ступенів. Гармонізація басу.	10	2	2			6	10	-	2			8
Тема 3. Каденції. Квартсекстакорди. Кадансовий квартсекстакорд.	8	-	2			6	10	-	2			8
Тема 4. Секстакорди.	8	2	-			6	10	-	2			8
Разом за модулем 1	34	6	4			24	38	2	6			30
Змістовий модуль 2.												
Септакорди головних ступенів. Секвенції. Відхилення. Модуляція.												
Тема 1. Домінантсептакорд (D ₇). Обернення D ₇ .	12	2	2			8	10	2	-			8
Тема 2. Ввідні септакорди (VII ₇ , II ₇).	12	2	2			8	10	-	2			8
Тема 3. Відхилення. Секвенції.	8	-	2			6	8	-	-			8
Тема 4. Модуляції.	8	2	-			6	8	-	-			8
Разом за модулем 2	40	6	6			28	36	2	2			32
Змістовий модуль 3.												
Основні поняття теоретичного курсу поліфонії. Монодія. Двоголосся.												
Тема 1. Історичні періоди розвитку поліфонії.	8	2	-			6	8	2	-			6
Тема 2. Строгий та вільний стиль поліфонії. Монодія.	10	-	2			8	10	-	-			10
Тема 3. Види контрапункту. Простий двоголосний контрапункт у строгому стилі.	10	-	2			8	10	-	-			10

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма					заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
Тема 4. Складний двоголосний контрапункт у строгому стилі. Вільний стиль.	12	2	2			8	10	-	2			8
Тема 5. Імітація. Імітація у двоголоссі. Канон	8	-	2			6	8	-	-			8
Разом за модулем 3	48	4	8			36	46	2	2			42
Змістовий модуль 4. Триголосся. Будова фуги												
Тема 1. Простий та складний контрапункт у триголоссі. Імітація у триголоссі.	8	-	2			6	8	-	-			8
Тема 2. Поліфонічні форми. Фуга. Експозиція фуги.	10	2	-			8	8	-	-			8
Тема 3. Середня та заключна частини фуги.	10	-	2			8	8	-	-			8
Разом за модулем 4	28	2	4			22	24	-	-			24
Усього годин	150	18	22			110	150	6	10			134

МЕТОДИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Методи усного контролю: *індивідуальне та експрес-опитування.* Ці методи дають можливість перевірити ступінь засвоєння знань студентами, здатність до аргументації та сформованість мовленнєвих навичок. Студент має можливість логічно та доказово висловити власну думку щодо обговорюваних на практичних заняттях питань. Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями: змістовність, правильність та чіткість відповіді.

Практичні методи: *виконання практичних завдань.* Проводиться на занятті. Оцінюючи виконання практичних завдань, викладач керується такими критеріями: самостійність та правильність написання.

Методи самоконтролю: *уміння самостійно проаналізувати, оцінити власну підготовку.* Оцінюючи ставлення студента до своєї роботи викладач керується такими критеріями: повнота та адекватність самооцінки.

Виконавський показ: *демонстрація, гра на інструменті (фортепіано).* Цей метод дає можливість перевірити міру розуміння теоретичного матеріалу та практичного його засвоєння. Оцінюючи студентів викладач керується такими критеріями: грамотне побудування та відтворення нотного тексту.

Письмова робота за результатами модульного контролю. Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить письмові роботи за результати вивчення кожного змістового модуля. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля.

Підсумкова контрольна робота проводиться за результатами вивчення першого-другого та третього-четвертого змістових модулів. Вона включає 1 теоретичне (усна відповідь) та 2 практичних завдання (письмове та гру на музичному інструменті).

ТЕМАТИКА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ ГАРМОНІЇ. ТРИЗВУКИ. ПРИНЦИПИ ГАРМОНІЗАЦІЇ МЕЛОДІЇ ТА БАСУ. КАДЕНЦІЇ. СЕКСТАКОРДИ.

ТЕМА 1. ВСТУП У ТЕОРЕТИЧНИЙ КУРС ГАРМОНІЇ. АКОРДИ. ВИДИ АКОРДІВ. ТРИЗВУКИ

■ *Питання, які розглядаються на занятті*

1. Вступ.
2. Види акордів. Назви звуків. Обернення акордів.
3. Чотириголосний склад.
4. Неакордові звуки.
5. Мелодичне положення тризвуку.
6. Переміщення.
7. Розташування тризвуку.
8. Співвідношення акордів.
9. Способи сполучення тризвуків. Голосоведіння.

■➔ *Методичні вказівки до підготовки до практичних занять*

При підготовці до практичних занять, необхідно опрацювати основні положення лекційного матеріалу. Перше питання присвячено формам багатоголосного викладу поліфонії та гомофонії, терміну «гармонія» в широкому розумінні як «розміреність» та як музична наука.

У другому питанні розглядаються види акордів у залежності від кількості звуків (тризвуки, септакорди, нонакорди) та їх обернення; назва звуків, які утворюють

акорд, що визначається інтервалом, який утворюється між основним тоном та іншими звуками акорду.

Третє питання вивчає чотириголосний виклад акорду, звертається увага на подвоєння одного зі звуків, як правило, основного звуку; назви голосів акорду; розміщення голосів на нотному стані.

В четвертому питанні даються загальні поняття акордових та неакордових звуків, розглядається кожен з видів: затримання, прохідні та допоміжні звуки, пред'йом.

У наступних трьох питаннях дається інформація про три мелодичних положення акорду; переміщення голосів; два види розташування акордів (тісне та широке) та відстань між голосами.

У наступному питанні дається інформація про види співвідношення акордів (кварто-квінтове, терцеве та секундове), наявність спільних звуків в кожному співвідношенні тризвуків.

Останнє питання розглядає гармонічне та мелодичне сполучення тризвуків, голосоведіння звуків при з'єднанні акордів даних сполучень, застосування при різних співвідношеннях акордів: гармонічне сполучення при кварто-квінтовому та терцевому співвідношеннях, мелодичне – при секундовому співвідношенні.

Питання для самоконтролю

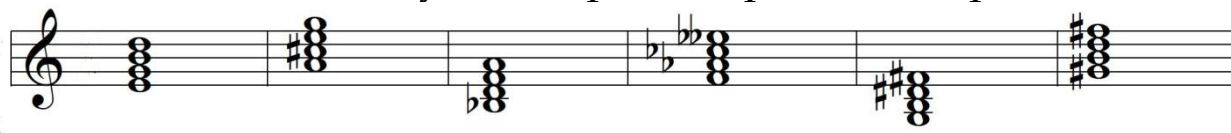
1. Які є форми багатоголосся. Охарактеризуйте, приведіть музичні приклади та проаналізуйте риси багатоголосся.
2. Що таке «акорд». Назвіть види акордів.
3. Назвіть шість пар голосів, які утворюються при чотириголосному складі акорду.
4. Який акордовий звук подвоюється при чотириголосному викладі акорду.
5. В чому різниця між неакордовими звуками, пред'йомом та затриманням.
6. Яка відстань між голосами у тісному розташуванні акорду? У широкому розташуванні акорду?

Практичні завдання

1. Побудувати від нот *d*, *f* та *g* тризвучні, чотиризвучні та п'ятизвучні види акордів.

2. Визначити наступні акорди та зробити обернення:

3. Побудувати наступні акорди: d_{53} , f_{53} , B_{53} , G_{53} у тісному розташуванні у трьох мелодичних положеннях та у широкому розташуванні у трьох мелодичних положеннях. Грати на фортепіано.

4. Вписати відсутні голоси (два варіанти: тісне та широке розташування):

5. Побудувати та грати на фортепіано наступні акорди з переміщенням: E_{53} , a_{53} , c_{53} у тісному та широкому розташуванні.

Рекомендована література

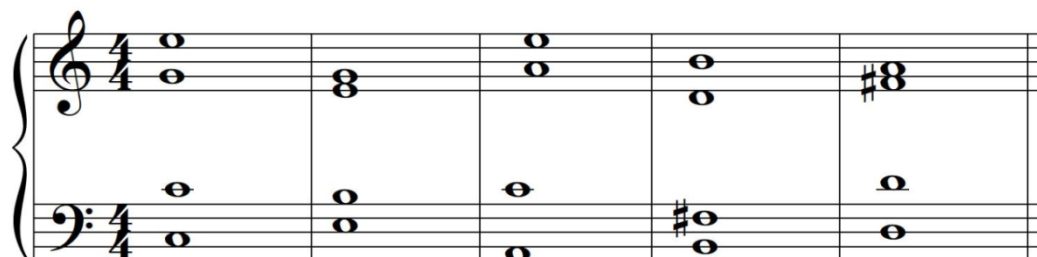
Основна: 1, 5, 8, 12, 13.

Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати літературу за темою.
2. Визначити розташування та мелодичне положення акорду:

3. А. Моцарт Соната А-dur фінал, тема рефрен;
М. Лисенко «Вальс-розлука». Проаналізувати мелодію, знайти неакордові звуки.

ТЕМА 2. ГАРМОНІЗАЦІЯ МЕЛОДІЇ ТРИЗВУКАМИ I, IV, V СТУПЕНІВ. ГАРМОНІЗАЦІЯ БАСУ

Питання, які розглядаються на занятті

1. Правила гармонізації мелодії головними тризвуками.
2. Гармонічні звороти. Логіка функціонального руху.
3. Гармонізація басу.

Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні дається визначення терміну «гармонізація» та аналіз гармонізації мелодії, аналізується будова періоду: речення, каданс, цезура всередині періоду. Даються основні правила гармонізації. З курсу теорії музики згадується матеріал про головні тризвуки I, IV, V ступенів, їх літерне позначення – T, S, D, ладова функція.

Друге питання присвячено гармонічних зворотам: автентичним, які складаються з тонічної та домінантової гармонії (T-D, D-T, D-T-D, T-D-T), плагальним, які мають у своєму функціональному складі тонічну та субдомінантову гармонії (S-T, T-S, T-S-T, S-T-S) та повним, які побудовані на трьох гармоніях (T-S-D-T, D-T-S-D-T).

Останнє питання уроку присвячено гармонізації басу, проробляються основні правила.

Питання для самоконтролю

1. Основні правила гармонізації мелодії.
2. Основні правила гармонізації басу.
3. Які є види гармонічних зворотів. Охарактеризуйте. Приведіть приклади з музичної літератури.

Практичні завдання

1. Гармонізувати мелодію головними тризвуками: стор. 10 завдання 1, стор. 11 завдання 1, стор. 13 завдання 1 [13].

2. Гармонізувати бас: стор. 26 завдання 64, 65 [5].

3. Грати на фортепіано з'єднання тризвуків у тісному та широкому розташуванні у тональностях *G-dur* та *e-moll*: I₅₃-III₅₃; II₅₃-IV₅₃; II₅₃ -V₅₃; VI₅₃-IV₅₃; III₅₃-IV₅₃.

Рекомендована література

Основна: 1, 5, 8, 12, 13.

Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Гармонізувати мелодію головними тризвуками з переміщенням: стор. 24 завдання 55, 56 [5].

2. Ревуцький М. Вокальний цикл «Сонечко»: твори «Горобчику, пташку, пташку», «Прийди, прийди, сонечко», «Іде, іде, дід, дід». Зробити гармонічний аналіз фортепіанної партії, знайти тризвуки головних функцій та їх обернення.

ТЕМА 3. КАДЕНЦІЇ. КВАРТСЕКСТАКОРДИ. КАДАНСОВИЙ КВАРТСЕКСТАКОРД

Питання, які розглядаються на занятті

1. Каданс. Класифікація кадансів.

2. Квартсекстакорди. Кадансовий квартсекстакорд: приготування, розв'язання. Прохідні та допоміжні квартсекстакорди.

3. Тризвук VI ступеня в каденції: розташування, подвоєння терцевого тону у звороті V-VI.

➡ *Методичні вказівки до підготовки до практичних занять*

У першому питанні дається визначення кадансу, його класифікація: повні та неповні каданси; досконалі та недосконалі; автентичні та плагальні; прості та складні.

У наступному питанні розглядаються види квартсекст-акордів: кадансовий квартсекстакорд: метричні умови використання, приготування, розв'язання, голосоведіння, застосування; прохідні квартсекстакорди: гармонічні звороти I-V₆₄-I₆ та IV-I₆₄-IV₆, правила голосоведіння; допоміжні квартсекстакорди: гармонічні звороти I-IV₆₄-I та II-VI₆₄-II, правила голосоведіння.

Питання для самоконтролю

1. Що таке каданс, як класифікуються каданси, за якими ознаками?
2. Що таке квартсекстакод?
3. Які є види квартсекстакордів?
4. Приготування кадансового квартсекстакорду
5. Поясніть голосоведіння при розв'язанні кадансового квартсекстакорду.
6. Як рухаються голоси у гармонічному звороті із прохідними квартсекстакордами?
7. Функція застосовування допоміжних квартсекстакордів.

План заняття

1. Гармонізувати мелодію, вживаючи кадансовий квартсекстакорд: стор. 24 завдання 1, завдання 2 [13].
2. Гармонізувати бас, вживаючи кадансовий квартсекстакорд: стор. 69, завдання 1-3 [5].
3. Гра на фортепіано гармонічного звороту у різних розташуваннях та мелодичних положеннях у тональностях з двома знаками: I₅₃-S₅₃-K₆₄- D₅₃-T₅₃.

Рекомендована література

Основна: 1, 5, 8, 12, 13.

Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Гармонізувати мелодію, вживаючи кадансовий квартсекстакорд, прохідні та допоміжні квартсекстакорди: стор. 42 завдання 3 [11].

2. Гармонізувати бас, вживаючи кадансовий квартсекстакорд, прохідні та допоміжні квартсекстакорди: стор. 81, завдання 239, 240 [4].

3. Придумати схеми із задіянням різних видів квартсексакордів, побудувати у тональностях *B-dur* та *g-moll*, грати на фортепіано.

ТЕМА 4. СЕКСТАКОРДИ

Питання, які розглядаються на занятті

1. Секстакорди. Способи розташування секстакордів.
2. Переміщення секстакорду.
3. Сполучення тризвуку і секстакорду, сполучення секстакорду і тризвуку, сполучення двох секстакордів кварто-квінтового та секундового співвідношення. Сполучення двох секстакордів терцевого співвідношення.

Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

Заняття присвячено секстакордам, їх використанню поряд з тризвуками. В першому питанні розповідається про чотириголосний склад секстакорду, подвоєння, при якому крім тісного та широкого створюється змішане розташування. Будова 10 видів розташування секстакордів.

У другому питанні розповідається про переміщення тризвуку в секстакорд, секстакорду в тризвук, переміщення секстакорду: подвоєння, правила голосоведіння.

Останнє питання розглядає різні сполучення тризвуку та секстакорду кварто-квінтового, терцевого та секундового співвідношень, подвоєння при голосоведінні.

Питання для самоконтролю

1. Які тони подвоюються у секстакордів при чотириголосному викладенні?
2. Скільки варіантів розташування має секстакорд?
3. Назвіть варіанти голосоведіння при переміщенні секстакорду у тризвук.
4. Яке голосоведіння басу при сполученні $IV_{53}-V_6$?

Практичні завдання

1. Побудувати всі варіанти секстакордів III ст., IV ст. та V ст. у тональності *g-moll*. Грати на фортепіано.
2. Побудувати наступні сполучення: $I-IV_6$; $III-VII_6$; III_6-VI ; $I-V_6$; $VI-II_6$; $IV-V_6$; IV_6-V у тональностях *D-dur* та *h-moll*. Грати на фортепіано.
3. Гармонізувати мелодію, вживаючи секстакорди та K_{64} : стор. 26 завдання 1, 2 [12].
4. Гармонізувати бас, вживаючи секстакорди та K_{64} : стор. 58 завдання 167 [5].

Рекомендована література

Основна: 1, 5, 8, 12, 13, 14.
Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Гармонізувати мелодію, вживаючи секстакорди та K_{64} : стор. 29 завдання 1, стор. 34 завдання 1 [11]
2. Побудувати та грати гармонічні схеми: $T_{III}^3 3_{53}-T_6-S_6-S_{53}-D_6-T_{53}$; $T_{I}^1 53-S_6-D_6-T_6-D_6-T_{53}$ у тональності *A-dur* $T_6^1-T_{53}-S_6-D_{53}-D_6-VI_6-T_{53}$; $T_6-S_6-D_6-T_6-III_6-D_{53}-D_6-T_{53}$ у тональності *fis-moll*.
3. Гармонізувати бас, вживаючи секстакорди та K_{64} : стор. 58 завдання 168 [5].
4. Підібрати музичні приклади гармонічного аналізу з вживанням K_{64} .

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СЕПТАКОРДИ ГОЛОВНИХ СТУПЕНІВ. СЕКВЕНЦІЇ. ВІДХИЛЕННЯ. МОДУЛЯЦІЯ.

ТЕМА 5. ДОМІНАНТСЕПТАКОРД (D₇). ОБЕРНЕННЯ D₇

■ *Питання, які розглядаються на занятті*

1. Види септакордів. Обернення септакордів.
2. Будова D₇. Використання, застосування.
3. Приготування D₇. Розв'язання D₇.
4. Обернення D₇: структура, переміщення, застосування.
5. Приготування та розв'язання обернень D₇.

■➔ *Методичні вказівки до підготовки до практичних занять*

У першому питанні розповідається про види септакордів та їх обернення, будова та застосування.

Наступні два питання зосереджені на будові D₇, його використанні та застосуванні у музичних творах. Розглядається приготування (гармонічні функції, які будуються при приготуванні D₇) та розв'язання D₇. Звертається увага на розв'язання повного та неповного D₇ у T₅₃. Правила голосоведіння. Розв'язання D₇ у VI₅₃ – правила голосоведіння.

Два останні питання продовжують тему D₇, увага звертається на його обернення: квінтсекстакорд (D₆₅), терцквартакорд (D₄₃) та секундакорд (D₂), їх приготування та розв'язання у тонічну функцію. Правила голосоведіння.

Питання для самоконтролю

1. Які є види септакордів, їх будова?
2. Розкрийте значення повного та неповного D₇. Правила розв'язання повного та неповного D₇.

3. Як називається гармонічний зворот D_7-VI_{53} ?
4. На яких ступенях будуються обернення D_7 ?
5. Чи розв'язуються у VI_{53} обернення D_7 ?
6. Правила голосоведіння при розв'язанні D_2 .

Практичні завдання

1. Побудувати та грати на фортепіано гармонічний зворот D_7 (повний та неповний) – T_{53} у тісному та широкому розташуванні у різних мелодичних положеннях у тональностях *Es-dur* та *c-moll*.
2. Побудувати та грати на фортепіано обернення D_7 з розв'язанням у тональностях *Es-dur* та *c-moll*.
3. Гармонізувати мелодію, вживаючи D_7 та його обернення: стор. 46 завдання 1, 2 [12].
4. Гармонізувати бас, вживаючи D_7 та його обернення: стор. 97 завдання 295 [5].

Рекомендована література

Основна: 1, 5, 8, 12, 13, 14.
Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Гармонізувати мелодію, вживаючи D_7 та його обернення: стор. 47 завдання 2, 3 [11].
2. Гармонізувати бас, вживаючи D_7 та його обернення: стор. 97 завдання 296 [4].
3. Грати гармонічні схеми:
 - 1) $T_{53}-T_6-D_{53}-D_2-T_6-S_6- K_{64}-D_7-T_{53} -S_{64}-T_{53}$ у тональностях *Es-dur* та *A-dur*;
 - 2) $t_{53}-s_{53}-s_6-D_{53}-D_6-D_{65}-t_{53}-t_6-D_{43}-t_{53} -s_{64}-t_{53}$ у тональностях *c-moll* та *fis-moll*.
4. Зробити гармонічний аналіз Степовий Я. Маленька поема, Барвінський В. Прелюдія №2.

ТЕМА 6. ВВІДНІ СЕПТАКОРДИ (VII₇, II₇)

■ Питання, які розглядаються на занятті

1. Ввідний септакорд VII ступеню (VII₇) та його обернення. Структура. Використання, застосування.
2. Приготування. Два види розв'язання ввідного септакорду VII ступеню та його обернень.
3. Ввідний септакорд II ступеню (II₇) та його обернення. Структура. Використання, застосування.
4. Приготування. Два види розв'язання ввідного септакорду II ступеню та його обернень.

■➔ Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

Тема присвячена ввідним септакордам VII та II ступенів (VII₇, II₇) та їх оберненням. Розглядається будова септакордів у натуральних та гармонічних ладах: септакорд II ступеню малий мінорний у натуральному мажорі та у натуральному мінорі та малий зі зменшеним тризвуком у гармонічному мажорі; септакорд VII ступеню малий ввідний у натуральному мажорі та зменшений у гармонічному мажорі та мінорі. Керуючись музичними прикладами, аналізується їх використання та застосування у музичних творах. Приділяється увага голосоведінню при приготуванні септакордів та їх розв'язанні двома способами: безпосередньо у тоніку та через D₇ та його обернення.

Закріплення теми гармонічним аналізом творів вітчизняних та зарубіжних композиторів, практичне використання ввідних септакордів та їх обернень.

Питання для самоконтролю

1. Що таке ввідні септакорди. Поясніть визначення.
2. Розкажіть будову ввідних септакордів у натуральних та гармонічних ладах мажору та мінору.
3. Якими функціями треба підготувати ввідні септакорди VII та II ступенів?
4. При розв'язанні ввідних септакордів VII та II ступенів у тоніку який тон подвоюється у T₅₃?
5. В яке обернення D₇ розв'язується VII₇, VII₄₃, VII₂, II₆₅, II₄₃? Які правила голосоведіння?

Практичні завдання

1. Побудувати та грати ввідні септакорди та їх обернення у тісному та широкому розташуванні у різних мелодичних положеннях з розв'язанням безпосередньо у T_{53} та через домінантову функцію у тональностях з двома та трьома знаками.

2. Побудувати та грати гармонічні схеми:

1) $T_{53}^{\sharp 5}-S_{53}-II_{65}-II_{43}-K_{64}-D_7-D_2-T_6-T_{53}$ у тональності *B-dur*;

2) $T_{53}^{\sharp 3}-S_{53}-II_{65}-II_{43}-K_{64}-D_7-D_2-T_6-T_{53}$ у тональності *d -moll*;

3) $T_{53}^{\sharp 1}-t_6-VII_{65}-D_{43}-T_{53}-II_{65}-D_2-t_6$ у тональності *g-moll*;

4) $T_{53}^{\sharp 1}-t_6-VII_{65}-D_{43}-T_{53}-II_{65}-D_2-t_6-D_{43}-t_{53}$ у тональності *F-dur*.

3. Гармонізувати мелодію, вживаючи D_7 та ввідні септакорди з оберненнями: стор. 109 завдання 339, 340 [5].

4. Гармонізувати бас, вживаючи D_7 та ввідні септакорди з оберненнями: стор. 109 завдання 343 [5].

5. Зробити гармонічний аналіз Дремлюга М. Прелюд *Fis-dur*, Степовий Я. Прелюдія.

Рекомендована література

Основна: 1, 5, 8, 12, 13, 14.

Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити та розв'язати ввідні септакорди та їх обернення двома способами. Визначити тональності.

2. Гармонізувати мелодію, вживаючи D_7 та ввідні септакорди з оберненнями: стор. 109 завдання 341, 342 [5]

3. Зробити гармонічний аналіз Шопен Ф. Прелюдії (чотири прелюдії за вибором), Лисенко М. Експромт

ТЕМА 7. СЕКВЕНЦІЇ

Питання, які розглядаються на занятті

1. Будова секвенції.
2. Секвенції діатонічні, хроматичні та модулюючі.
3. Визначення секвенцій у музичних прикладах.

Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні дається структура секвенції (мотив-ланки), функціональне відношення в середині ланки, секвенції висхідні, низхідні в залежності від послідовного викладу мотиву вгору чи вниз, інтервальний крок між ланками.

Розглядається будова мелодичних, гармонічних та акордових секвенцій.

У другому питанні розглядаються секвенції діатонічні, хроматичні та модулюючі, Питання включає в себе характеристику кожного виду: визначення, будова, правила будування. Гра на фортепіано.

Третє питання практичне. Розглядається використання всіх видів секвенцій у музичних творах вітчизняних та зарубіжних композиторів.

Питання для самоконтролю

1. Які секвенції називаються діатонічними, хроматичними, модулюючими?
2. Охарактеризувати кожен вид секвенцій.
3. Як проходить в модулюючій секвенції переміщення мотиву?
4. Яка кількість ланок повинна бути в модулюючій секвенції?
5. Яка кількість ланок повинна бути в хроматичній секвенції?
6. В яких частинах музичної форми найчастіше зустрічаються секвенції?

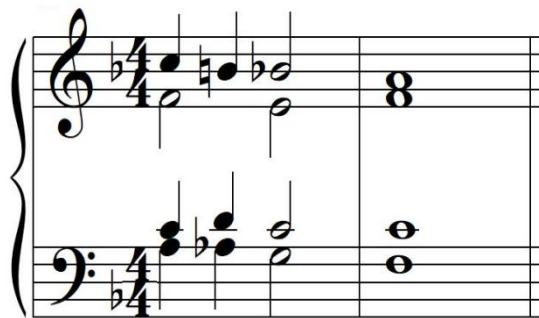

Практичні завдання

1. Гармонізувати мелодію: стор. 39 завдання 106, 107 [5].
2. Гармонізувати бас: стор. 40 завдання 109 [5].
3. Побудувати та грати секвенцію:
 - 1) діатонічну вгору та вниз;
 - 2) хроматичну вгору;
 - 3) модулюючу вгору на v_2 та вниз на m_3 .

4. Побудувати та грати секвенцію:
 - 1) діатонічну вгору та вниз;
 - 2) хроматичну вниз;
 - 3) модулюючу вгору на m_2 та v_4 , вниз на v_3 .

5. Зробити гармонічний аналіз Шопен Ф. Вальси (два на вибір), Барвінський В. Прелюдії №3 та №4.

Рекомендована література

Основна: 1, 5, 8, 12, 13, 14.

Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Гармонізувати мелодію: стор. 39 завдання 108 [5].
2. Гармонізувати бас: стор. 40 завдання 110 [5]
3. Побудувати та грати секвенції (а), б):
 - 1) діатонічні вгору та вниз;
 - 2) хроматичні вгору та вниз;
 - 3) модулюючі вгору на м2, в2, в3, ч5; вниз на м2, в3, м3, ч4:

а)

б)

4. Зробити гармонічний аналіз Штогаренко А. Музичні моменти (на вибір), Лисенко М. Елегія, Шуман Р. Новелета *F-dur*.

ТЕМА 8. ВІДХИЛЕННЯ І МОДУЛЯЦІЇ

Питання, які розглядаються на занятті

1. Тональний план твору.
2. Ступені спорідненості тональностей. Перша ступінь спорідненості тональностей.
3. Відхилення. Застосування. Відхилення у музичних прикладах.
4. Модуляції. Застосування. Основні види модуляцій. Визначення модуляцій у музичних прикладах.

Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні розповідається про однотональні та різнотональні музичні твори, та як в залежності від цього складається тональний план твору.

Розглядаються різні прийоми введення нової тональності: зіставлення, відхилення, модуляції. Даються музичні приклади.

У другому питанні з курсу теорії музики згадуються ступені спорідненості тональностей.

Третє питання присвячено відхиленню, розглядаються відхилення у всі тональності першого ступеню спорідненості.

В останньому питанні мова йде про модуляцію, позначені основні кроки процесу модулювання: показ первинної тональності – перехід до проміжного акорду – модулюючий акорд – показ та закріплення нової тональності.

По завершенні уроку аналізується тональний план музичних творів вітчизняних та зарубіжних композиторів, розглядаються відхилення, зіставлення та модуляції.

Питання для самоконтролю

1. Що таке тональний план твору? Як він будується?
2. Визначте різницю між відхиленням та модуляцією?
3. Які тональності відносяться до першого ступеню спорідненості?
4. Розкажіть покроково процес модуляції.

Практичні завдання

1. Назвати тональності першого ступеню спорідненості до наступних тональностей: *B-dur*, *c-moll*, *D-dur*, *G-dur*, *d-moll*, *fis-moll*, *H-dur*.

2. Гармонізувати мелодію: стор. 130 завдання 399, 400 [5].

3. Створити дві мелодії по 8 тактів застосовуючи зіставлення, відхилення та модуляцію.

4. Зробити тональний план наступних творів: Ліст Ф. Втіха №4, Ноктюрн *E-dur*, Ноктюрн *A-dur*, Забутий вальс, Експромт.

Рекомендована література

Основна: 1, 5, 8, 12, 13, 14.

Додаткова: 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвати тональності першого ступеню спорідненості до наступних тональностей: *A-dur*, *cis-moll*, *F-dur*, *E-dur*, *gis-moll*, *b-moll*, *Es-dur*.

2. Гармонізувати мелодію: стор. 130 завдання 401, 402 [4].

3. Створити мелодію в розмірі 3/4 (8 тактів) та в розмірі 2/4 (16 тактів) застосовуючи зіставлення, відхилення та модуляцію.

4. Зробити тональний план наступних творів: Мендельсон Ф. Пісні без слів (на вибір), Шопен Ф. Полонези (два на вибір), Ноктюрни (два на вибір).

5. Знайти музичні приклади на відхилення, зіставлення та модуляцію.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ ПОЛІФОНІЇ. МОНОДІЯ. ДВОГОЛОСНЯ

ТЕМА 9. ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ПОЛІФОНІЇ

■ *Питання, які розглядаються на занятті*

1. Основні типи багатоголосся.
2. Історичні періоди розвитку поліфонії: середньовіччя (раннеполіфонічний, *Ars antique*, *Ars nova*), епоха Відродження, епоха Бароко, епоха Класицизму, епоха Романтизму, поліфонія ХХ-ХХІ ст.).
 - 2.1. Представники композиторських шкіл.
 - 2.2. Формування основних поліфонічних жанрів.
3. Аналіз поліфонічного розвитку у музичних творах.

■➔ *Методичні вказівки до підготовки до практичних занять*

У першому питанні розглянути типи багатоголосся, дати загальну характеристику поліфонії, як особливого типу багатоголосого викладу.

У розкритті другого питання зосередити увагу на історичному розвитку кожного з періодів поліфонії від раннього середньовіччя до сьогодення, дати характеристику композиторським школам різних країн, розглянути представників композиторських шкіл.

Простежити розвиток формування основних поліфонічних жанрів від середньовіччя до ХХІ сторіччя. Розглянути та проаналізувати поліфонічні твори композиторів різних епох.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні види багатоголосся, охарактеризуйте кожен з них.

2. Охарактеризуйте кожен з історичних періодів розвитку поліфонії по наступним пунктам:

1) Розвиток багатоголосся;

2) Які музичні жанри з'являються в даний історичний період, що для них характерно, які з них трансформуються, а які «зникають».

3) Представники композитори даного історичного періоду.

4) Які композиторські школи складаються в епоху Відродження в різних країнах Європи. Їх представники.

3. Які поліфонічні жанри епохи Бароко трансформувалися і присутні у творчості композиторів ХХІ століття.

Практичні завдання

1. Розкрити письмово питання: «Представники композиторської школи епохи середньовіччя».

2. Аудіо-прослуховування творів композиторів різних історичних епох: Перотина Органума (середньовіччя), Гійома де Машо (Відродження), Жана Рамо (Бароко), Моцарта В. А (Класицизм), Ліста Ф. (Романтизм), Равеля М. (ХХ ст. імпресіонізм). Проаналізувати письмово, вказати на трансформацію музичної мови.

Рекомендована література

Основна: 3, 9, 12.

Додаткова: 2, 5.

Завдання для самостійної роботи

Дати письмові відповіді на питання: «Основні історичні періоди у розвитку поліфонії», «Представники композиторської школи епохи Відродження», «Основні музичні жанри епохи середньовіччя».

ТЕМА 10. СТРОГИЙ ТА ВІЛЬНИЙ СТИЛЬ ПОЛІФОНІЇ. МОНОДІЯ

■ Питання, які розглядаються на занятті

1. Мелодика як складова частина поліфонічного багатоголосся.
2. Основні закономірності будови монодії у строгому та вільному стилях.
 - 2.1. Ладові закономірності.
 - 2.2. Інтонаційні закономірності. Застосування плавних поступових ходів та стрибків.
 - 2.3. Характер метрики: неквадратність, ритмічні закономірності.

■➔ Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні розкрити загальні закономірності характеристики мелодики: звуковисотна лінія (послідовність звуків мелодії), метр і ритм (метр - чергування сильних і слабких часток у певному темпі; ритм - послідовність звуків однакової і різної довжини, організованих метром), ладотональність (зумовлює ту чи іншу ступінь напруженості або м'якості звучання, колорит цього звучання).

У другому питанні розглянути будову монодії у строгому та вільному стилях, охарактеризувати інтонаційні закономірності: ладову основу, інтервальний склад; ритмічні закономірності: безударність, ритмічна рівномірність, зупинка на важкій долі, ритмічне подрібнення.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття «строгий стиль» та «вільний стиль».
2. Загальні закономірності будови монодії строгого стилю.
3. Загальні закономірності будови монодії вільного стилю.

Практичні завдання

1. Написати 8 монодій (12-16 тактів) у розмірі 4/2 та 3/2.
2. Проаналізувати Дж. П. да Палестрина мотет «Ave Maria».

$\text{♩} = 92$

SOPRANO
A - ve Ma - ri - a, a - ve Ma - ri -

ALTO
A - ve Ma - ri - a, gra -

TENOR
A - ve Ma - ri - a,

BASS
A - ve Ma - ri - a, a - ve Ma - ri - a, gra -

ti - a ple - na, Do - mi -

ti - a ple - na,

gra - ti - a ple - na, gra - ti - a ple - na Do - mi - nus

ti - a ple - na, gra - ti - a ple - na, Do - mi - nus te -

nus, Do - mi - nus te - cum,

Do - mi - nus te - cum,

te - cum, Do - mi - nus te - cum,

cum, Do - mi - nus te - cum, Do - mi - nus te -

Рекомендована література

Основна: 3, 9, 12.

Додаткова: 2, 5.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати письмову роботу на тему «Характеристика поліфонії строгого стилю». Розкрити письмово характерні особливості поліфонії строгого стилю: рух, стрибки, ритм, лад, гармонія, дисонанси.

2. Написати 6 монодії 10-12 тактів строгого стилю, беручи до уваги закономірності мелодії у строгому стилі.

ТЕМА 11. ВИДИ КОНТРАПУНКТУ. ПРОСТИЙ ДВОГОЛОСНИЙ КОНТРАПУНКТ У СТРОГОМУ СТИЛІ

■ Питання, які розглядаються на занятті

1. Конtrapункт. Визначення. П'ять етапів розвитку конtrapункту за класифікацією І. Й. Фукса.

2. Основний принцип конtrapункту. Конtrapунктування голосів – єдність голосів, контраст голосів.

3. Види конtrapункту. Простий конtrapункт у двоголоссі.

4. Класифікація інтервалів (консонанси та дисонанси у простому двоголосному конtrapункті). Позначення інтервалів за системою С. І. Танєєва.

5. Основні прийоми побудування простого конtrapункту у двоголоссі. Застосування дисонансів.

■■► Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні дається визначення конtrapункту, розглядається п'ять етапів розвитку конtrapункту за класифікацією Фукса І. Й., які вирізняються за рахунок труднощів композиції і поєднання незалежних методичних ліній.

Друге питання розкриває основний принцип конtrapункту, заснований на єдності та контрасті голосів.

Третє питання присвячено видам конtrapункту (простий та складний). Увага зосереджується на простому конtrapункті у двоголоссі.

У наступних двох питаннях розповідається про систему Танєєва С. І. щодо позначення інтервалів. Розглядається класифікація інтервалів та їх застосування у будові простого двоголосного контрапункту.

Питання для самоконтролю

1. Що означає термін «контрапункт». Його походження.
2. Проаналізувати п'ять етапів розвитку контрапункту за класифікацією Фукса І. Й.
3. Види контрапункту. Відмінності простого та складного контрапункту.
4. На чому заснована система позначення інтервалів Танєєва С. І.
5. Принципи застосування дисонансів у простому двоголосному контрапункті.
6. Закономірності побудування простого контрапункту у двоголоссі.

Практичні завдання

1. Приготувати та розв'язати дисонанси всіма способами.
2. Побудувати шість простих двоголосних контрапунктів по 10-12 тактів.

Рекомендована література

Основна: 3, 9, 12.

Додаткова: 2, 5.

Завдання для самостійної роботи

1. Побудувати шість простих двоголосних контрапунктів із використанням затримань, прохідних і допоміжних звуків.
2. Знайти музичні приклади на п'ять етапів розвитку контрапункту за класифікацією Фукса І. Й.

ТЕМА 12. СКЛАДНИЙ ДВОГОЛОСНИЙ КОНТРАПУНКТ У СТРОГОМУ СТИЛІ. ВІЛЬНИЙ СТИЛЬ

Питання, які розглядаються на занятті

1. Складний контрапункт у двоголоссі.
2. Показник вертикально-рухомого контрапункту (Jv).
3. Двоголосся вільного стилю.

Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні даються загальні закономірності складного контрапункту, розглядається класифікація складного контрапункту на вертикально-рухомий, горизонтально-рухомий, подвійно-рухомий та їх будова. Розглядається техніка будови та запису вертикально-рухомого, горизонтально-рухомого, подвійно-рухомого контрапунктів.

У другому питанні мова йде про показник вертикально-рухомого контрапункту (Jv), подвійний контрапункт октави, подвійний контрапункт децими та подвійний контрапункт дуодецими. Прямі та протилежні перестановки мелодій.

У третьому питанні розглядаються загальні відомості двоголосного контрапункту вільного стилю, різні рухи голосів.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити відмінність простого та складного контрапунктів.
2. Пояснити будову вертикально-рухомого, горизонтально-рухомого, подвійно-рухомого контрапунктів.
3. Що являє собою Jv, його функції.
4. Пояснити закономірності будови двоголосся вільного стилю.

Практичні завдання

1. Побудувати двоголосся у складному контрапункті, застосувавши всі види переміщень мелодій (4 приклади).

ТЕМА 13. ІМІТАЦІЯ. ІМІТАЦІЯ У ДВОГОЛОССІ. КАНОН

Питання, які розглядаються на занятті

1. Імітація – загальні відомості.
2. Будова імітації. Пропоста. Риспоста.
3. Основні види. Імітація у двоголоссі.
4. Нескінчений канон. Канонічні секвенції.

Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні даються загальні відомості про імітацію, її розподіл на прості та канонічні, строгі та вільні. Розглядається та аналізується імітація у поліфонічних та гомофонних формах.

У другому питанні розглядається будова двоголосної імітації у прямому русі, дається визначення, часові (горизонтальні) та висотні (вертикальні) співвідношення пропости та риспости.

У третьому питанні дається інформація про види імітації в залежності за рівнем точності відтворення мелодії риспостою та основні закономірності будови: в оберненні, у збільшенні, у зменшенні, у рокоходному русі

У четвертому питанні дається визначення, розглядається будова нескінченого канону та канонічних секвенцій. Розподіл на два розряди в залежності від відстані вступу риспости та поверненню пропости.

Питання для самоконтролю

1. Дати визначення терміну «імітація».
2. Загальні історичні відомості про імітацію та її роль у будові поліфонічного та гомофонного музичного твору.
3. Які є види імітації, будова.
4. Нескінчений канон – будова, розподіл на два розряди.
5. Канонічні секвенції – будова, принцип розподілу на два розряди.

Практичні завдання

1. Побудувати просту та канонічну імітацію.
2. Побудувати три імітації у збільшенні, зменшенні, оберненні, рокоходному русі.
3. Написати двоголосну п'єсу з використанням всіх видів імітації.

Рекомендована література

Основна: 3, 9, 12.

Додаткова: 2, 5.

Завдання для самостійної роботи

1. Побудувати два розряди нескінченного канону з різними інтервалами вступу імітаційного голосу (октава, но́на, децима).
2. Побудувати два розряди канонічної секвенції з різними висхідними та низхідними кроками.
3. Проаналізувати фуги І.С. Бах I том ДТК, знайти імітацію. Записати письмово, які види імітації було використано.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ТРИГОЛОСНЯ. БУДОВА ФУГИ

ТЕМА 14. ПРОСТИЙ ТА СКЛАДНИЙ КОНТРАПУНКТ У ТРИГОЛОСНІ. ІМІТАЦІЯ У ТРИГОЛОСНІ

■ *Питання, які розглядаються на занятті*

1. Простий та складний триголосний контрапункт строгого стилю.
2. Правила затримання. Подвійні затримання. Триголосся вільного стилю.
3. Імітація у триголосні.

■➡ *Методичні вказівки до підготовки до практичних занять*

У першому питанні дається загальна характеристика простого та складного строгого триголосного контрапункту. Приділяється увага перехресчуванню голосів.

У другому питанні розглядаються закономірності будови триголосного контрапункту строгого стилю, дається характеристика стилістичних ознак при розгляді вертикалі як інтерваліки та як комплексу; визначаються правила затримань та подвійних затримань. Приділяється увага будові триголосного контрапункту вільного стилю, загальні закономірності.

Останнє питання присвячено будові простих та канонічних триголосних імітацій. Розглядаються шість варіантів вступу голосів.

Питання для самоконтролю

1. Відмінність будови простого триголосного контрапункту та складного триголосного контрапункту.
2. Правила затримання. Подвійні затримання.
3. Відмінність будови триголосного контрапункту строгого стилю та триголосного контрапункту вільного стилю.
4. Закономірності будови триголосної імітації. Записати та проаналізувати шість варіантів вступу голосів.

Практичні завдання

1. Побудувати два простих та два складних триголосних контрапунктів строгого стилю.
2. Побудувати шість варіантів триголосних імітацій з різним вступом голосів.
3. Написати п'єсу у формі канону.
4. Проаналізувати Беркович І. Канон. Поліфонічні п'єси для фортепіано на основі українських народних пісень.

Рекомендована література

Основна: 3, 9, 12.

Додаткова: 2, 5.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати дві п'єси з використанням простих та канонічних імітацій.
2. Побудувати три триголосні контрапункти вільного стилю.
3. Проаналізувати І. С. Бах. ДТК I том фуга c-moll, фуга g-moll, фуга C-dur.

ТЕМА 15. ПОЛІФОНІЧНІ ФОРМИ. ФУГА. ЕКСПОЗИЦІЯ ФУГИ

■ *Питання, які розглядаються на занятті*

1. Визначення фуги. Еволюція жанру.
2. Будова фуги.
3. Експозиція. Порядок вступів голосів.
4. Тема та її значення. Контрастні та однорідні теми.
5. Відповідь.
6. Протискладання.
7. Інтермедія.

■➔ *Методичні вказівки до підготовки до практичних занять*

У першому питанні розглядаються поліфонічні жанри, аналізуються музичні твори І.С. Баха, Г. Генделя, В. Бібіка, Ю. Грицун. Зосереджується увага на жанрі фуга, дається інформація щодо її еволюції від епохи Бароко до сьогодення.

У другому питанні розглядається процес становлення будови фуги, загальні принципи будови, класифікація форм фуги за структурним принципом, по кількості тем.

Третє питання зосереджене на будові експозиції, яка характеризується викладенням у всіх голосах однієї або декілька тем. Розглядаються варіанти вступів голосів.

В наступних питаннях розповідається про будову теми, відповіді та протискладання. Самостійним питанням розкривається значення теми, її класифікація на контрастні та однорідні, однотональні та модулюючі. Тонально-гармонічні особливості теми та відповіді, ритмічні показники вступу відповіді.

Останнє питання зосереджене на будові інтермедії, її функції, аналізуються варіанти розвитку (секвенції, варіантний розвиток тощо), тональний план.

Питання для самоконтролю

1. Які жанри відносяться до поліфонічних.
2. Еволюція жанру фуги.
3. Будова фуги. Основні закономірності експозиції.
4. За якими ознаками відбувається класифікація теми.
5. Роль інтермедії у формі фуги.

Практичні завдання

1. Написати теми фуги у мінорі та мажорі на 6 та 4 такти.
2. Написати три теми та протиставлення.
3. Прослухати та проаналізувати експозиції фуг: Бах ДТК II ч. Фуга G-dur, Фуга cis-moll, Фуга F-dur, Павлюченко В. Фугета a-moll, Арман Фугета.

Рекомендована література

Основна: 3, 9, 12.

Додаткова: 2, 5.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати дві експозиції триголосної фуги.
2. Прослухати та проаналізувати Гедіке О. тв. 36, Фугато, тв. 60. Інвенція, Грицун Ю. Пасакалія, Гальярда.
3. Знайти музичні приклади на однорідні та контрастні теми фуги.

ТЕМА 16. СЕРЕДНЯ ТА ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНИ ФУГИ

■ Питання, які розглядаються на занятті

1. Розвиваюча частина фуги.
2. Заключний розділ фуги.
3. Складні фуги.

■➔ Методичні вказівки до підготовки до практичних занять

У першому питанні аналізується розвиваюча частина фуги, розглядаються інтонаційні та гармонічні особливості розвитку, тонально-гармонічний план. Даються методичні вказівки щодо її написання. Стрета.

У другому питанні аналізується будова заключного розділу фуги, його тонально-гармонічні особливості.

Третє питання розглядає заключну частину фуги – коду, її закономірності будови.

Останнє питання є практичним, побудоване на музичному аналізі подвійних, потрійних та ще більшому числі тем фуг. Розглядається співвідношення тем, аналізується образна контрастність, загальна композиція.

Питання для самоконтролю

1. В якій частині форми фуги проводиться розвиваючий розділ?
2. Структура розвиваючого розділу. Принципи розвитку розвиваючого розділу.
3. Засоби розвитку розвиваючого розділу.
4. Що таке стрета? В якій частині фуги вона використовується?
5. Структура заключного розділу.
6. Поясніть значення «складні фуги».
7. Дати характеристику різновиду подвійних та потрійних фуг.

Практичні завдання

1. Скласти план проведення основної теми у середній частині та написати по плану розвиваючі частини. Включити у план проведення теми стрети.

2. Скласти повний план проведення тем для фуги та закінчити її.

3. Прослухати та проаналізувати розвиваючі та заключні розділи фуг: Бах ДТК I ч. Фуга G-dur, Фуга cis-moll, Фуга F-dur; В. Бібік 48 прелюдій та фуг (чотири фуги). Записати схему проведення тем.

Рекомендована література

Основна: 2, 3, 7, 8, 12.

Додаткова: 4, 6, 9, 11, 14, 16.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати дві пари тем для подвійних фуг.

2. Знайти у I т. та II т. ДТК I.C. Баха подвійні та потрійні фуги. Прослухати та проаналізувати експозицію, розвиваючий та заключний розділи. Записати схему проведення тем.

ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ

ГАРМОНІЯ

1. Мелодичне положення акорду. Розташування акордів. Переміщення акордів.
2. З'єднання основних тризвуків. Інтервальні співвідношення тризвуків.
3. Гармонізація мелодії. Гармонізація басу.
4. Кадансовий квартсекстакорд. Прохідні та допоміжні квартсекстакорди.
5. Домінантсептакорд. Мелодичне положення та розташування. Приготування. Розв'язання.
6. Секстакорди.
7. Ввідні септакорди. Мелодичне положення та розташування. Приготування. Розв'язання.
8. Відхилення. Засоби відхилення. Голосоведення. Відхилення у періоді. Відхилення у перервних оборотах та каденціях.
9. Модуляція. Значення. Загальні відомості. Модуляція як розвиток музичного твору. Основні види модуляцій.
10. Секвенції. Загальні відомості.

ПОЛІФОНІЯ

1. Розвиток поліфонії в епоху Відродження. Основні поліфонічні жанри. Композитори епохи Відродження.
2. Вертикально-рухомий контрапункт. Показник вертикально-рухомого контрапункту.
3. Поліфонічні прийоми в творах композиторів XX-XXI ст.
4. Основні поняття про імітацію. Імітація у двоголоссі. Види імітації.
5. Структура жанру фуги. Експозиція. Тема. Протиставлення. Визначення. Класифікація.
6. Розвиток поліфонії в епоху середньовіччя. Основні поліфонічні жанри. Композитори епохи середньовіччя.
7. Загальні закономірності будови монодії строгого та вільного стилю поліфонії.
8. Розвиток поліфонії в епоху Бароко. Основні поліфонічні жанри. Композитори епохи Бароко.
9. Визначення контрапункту. Види контрапункту. Класифікація складного контрапункту.
10. Контрапункт. Основні прийоми побудування простого контрапункту у двоголоссі строгого стилю.
11. Основні композиційні елементи фуги. Інтермедія. Визначення. Будова. Принципи розвитку.
12. Структура фуги. Середня та репризна частини фуги.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Барабашов В. Практичний курс по гармонії. К. : Музична Україна, 1987. 259 с.
2. Васильєва Л. Гармонія і сольфеджіо. Миколаїв : «РАЛ-поліграфія», 2020. 254 с.
3. Ганзіна Т. Правила з елементарної теорії музики. Київ: Мелосвіт, 2006. 76 с.
4. Демчишин М. Підручник з поліфонії для студентів заочних відділень музично-педагогічних факультетів педінститутів по спеціальності 2119 «Вчитель музики і співів». МО України. ІСДО. Київ : ІСДО, 1996. 201 с.
5. Дубінін І. Гармонія. К. : Музична Україна, 1968, 132 с.
6. Дубінін І. Гармонія: в 2 ч. К. : Музична Україна, 1981. Ч.1 1981. 135 с; ч. 2. 1981. 173 с.
7. Кулевська З. Хрестоматія з гармонічного аналізу / Російська класична музика / К.: Муз. Україна, 1972. 336 с.
8. Лемішко М. Гармонія. Вінниця: Нова книга, 2010. 224 с.
9. Мюллер Т. Гармонія. К. : Музична Україна 1982. 286 с.
10. Побережна Г., Щериця Т. Поліфонія. К., 2004. 303 с.
11. Побережна Г., Щериця Т. Загальна теорія музики. К., 2004. 312 с.
12. Практичні завдання з фортепіано у курсі гармонії з аудіоприкладами: посібник для фахової передвищої мистецької освіти (галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 025 «Музичне мистецтво») / уклад. О.В. Іванова. Київ, 2019. 21 с.
13. Скуратовський В. Задачі з гармонії : навч. посіб. для ВНЗ культури і мистецтв : Ч. 1. Держ. метод. центр навч. закладів культури і мистецтв України, Дніпропетр. акад. музики ім. М Глінки; Упоряд. О. В. Скуратовська; Відп. за вип. П. О. Івченко. Дніпро : Ліра, 2017. 219 с
14. Супрун-Яремко Н. Поліфонія. Посібник для студентів вищих навчальних музичних закладів України. Вінниця, Нова Книга 2014. 512 с.

Додаткова

1. Андросюк П. Гармонія в музичних прикладах. К.: Мистецтво, 1963, 193 с.
2. Беліченко Н. Неімітаційне письмо у системі навчального курсу поліфонії: Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 48. X., 2018. С. 213.
3. Виноградов Г. Гармонія і сольфеджіо. Київ: Музична Україна, 2203. 30 с.
4. Горемичкін А. Основи музичної мови. Підручник-дослідження з методики викладання музично-теоретичних дисциплін в системі музично-педагогічної освіти. Мелітополь: МДПУ, 2005. 161 с.
5. Павлюченко С. Елементарна теорія музики. К.: Музична Україна, 1980. 160 с.
6. Скорик М. Структура і виражальна природа акордики в музиці ХХ ст. К.: Музична Україна, 1983. 160 с.
7. Хоминський Й. Історія гармонії та контрапункту. Первісне багатоголосся. Доба органуму. Поліфонія Середньовіччя. К.: Музична Україна, 1975. 576 с.
8. Юцевич Ю. Словник музичних термінів. К., 1988. 262 с.

ДОДАТОК
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТВОРІВ
ДЛЯ РОЗГЛЯДУ

Твори для тонального та ладово-гармонічного аналізу

1. Барвінський В. Твори для фортепіано (за вибором).
2. Бетховен Л. Екосези.
3. Дремлюга М. Прелюд *Fis-dur*.
4. Лисенко М. Експромт. Елегія.
5. Ліст Ф. Втіха №4, 5. Ноктюрни *E-dur*, *A-dur*. Забутий вальс. Експромт.
6. Мендельсон Ф. Пісні без слів.
7. Моцарт В. А. Соната *A-dur* фінал.
8. Ревуцький М. Вокальний цикл «Сонечко».
9. Степовий Я. Маленька поема. Прелюд.
10. Шопен Ф. Ноктюрни. Вальси. Полонези.
11. Штогаренко А. Музичні моменти.
12. Шуберт Ф. Фантастичні п'єси.
13. Шуман Р. Новелета *F-dur*.

Твори для поліфонічного аналізу

1. Арне Е. Поліфонічний ескіз.
2. Арман Ж. Фугета.
3. Беркович І. Канон. Поліфонічні п'єси для фортепіано на основі українських народних пісень.
4. Біб'ік В. 48 прелюдій та фуг.
5. Гендель Г. Куранта. Сарабанда. Жига. Алеманда. Фугети.
6. Гедіке О. Тв. 36. Фугато. Тв. 60. Інвенція. Прелюдія.
7. Грицун Ю. Чакона. Пасакалія. Павана. Гальярда.
8. Кореллі А. Менует. Сарабанда *e-moll*.
9. Крігер І. Буре.
10. Люллі Ж. Куранта *e-moll*
11. Моцарт В. А. Менует *d-moll*. Арія *g-moll*. Буре.
12. Павлюченко В. Фугета *a-moll*.
13. Щуровській Ю. Інвенція.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ГРИЦУН Юлія Миколаївна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

ГАРМОНІЯ ТА ПОЛІФОНІЯ

для бакалаврів спеціальності
025 Музичне мистецтво

Технічний редактор *О. Клімова*

Комп'ютерна верстка
та макетування *О. Клімова*

Комп'ютерний набір *Ю. Грицун*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія KB № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 28.03.2023 р. Формат 60 x 84 1/16.
Ум. друк. арк. 3,02. Обл.-вид. арк. 1,42. Зам. № 020.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 941-102, nuchk.tipograf@gmail.com

